



<https://doi.org/10.48269/2451-0610-ksm-2022-2-003>

Lech Maliszewski

dr, Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej, Lublin

Zastużeni dla Francji, zastużeni dla Polski. **Francuscy oficerowie w polskich uczelniach wojskowych, czyli prowadzenie wojny na sposób francuski**

Wyższa Szkoła Wojenna w Warszawie (WSWoj), pierwsza i najważniejsza w międzywojennej Polsce instytucja wyższego szkolnictwa wojskowego, powstała głównie dzięki wybitnej pracy oficerów Francuskiej Misji Wojskowej w Polsce realizujących wolę polityczną współdziałających ze sobą władz Polski i Francji. Najwybitniejszym twórcą tej placówki i błyskotliwym organizatorem (w szkole do 1928 r.) był ppłk (a od grudnia 1922 r. – płk) SG Louis Faury. Wiedza na temat wielkiego wkładu tego oficera w utworzenie, a potem funkcjonowanie, warszawskiej uczelni wojskowej jest rozpowszechniona¹, przy czym prawie całkowicie ignoruje się działalność innych francuskich oficerów zastużonych w pracy na rzecz rozwoju szkolnictwa wojskowego w Polsce. Niemal zupełny brak opracowań na ten temat wynika przede wszystkim, po pierwsze,

¹ Zob. np. wydana w Polsce w 2010 r. biografia gen. Faury'ego: L. Maliszewski, *Louis Faury (1874–1947). Przez chwałę do zapomnienia. Losy niezłomnego przyjaciela Polski potargane zawieruchą dziejów*, Lublin 2010; *Historia Akademii* [zakładka], www.wojsko-polskie.pl/aszwoj/o-akademii [dostęp: 20.08.2021].

z ogólnej niezajomości języka francuskiego przez polskich historyków wojskowości, a po drugie – z trudnego dostępu do znajdujących się we francuskich archiwach wojskowych dokumentów.

W świetle ograniczonego dostępu do archiwaliów niezwykle ważna jest ogólnodostępna baza danych Léonore², w której znajdują się akta osób, którym przyznany został Order Legii Honorowej Republiki Francuskiej (L'Ordre national de la Légion d'honneur). Dokumenty, przechowywane w Archiwum Narodowym Francji (Archives nationales) lub w Wielkiej Kancelarii Legii Honorowej (Grande chancellerie de la Légion d'honneur), zostały udostępnione internetowo przez francuskie ministerstwo kultury. W bazie danych Léonore znajdują się ważne dokumenty osób odznaczonych Orderem Legii Honorowej od jej utworzenia w 1802 r., a jednocześnie zmarłych przed 1977 r. Według stanu na 2014 r. zgromadzono dokumenty odnoszące się do 390 tys. akt (teczek) osobowych (tzw. rekordów). W dokumencie głównym poszczególnych akt osobowych znajdują się podstawowe dane dotyczące osób odznaczonych, a mianowicie: numer akt Legii Honorowej, nazwisko, imiona, płeć, data urodzenia, miejsce urodzenia wraz z nazwą departamentu, miejsce przechowywania oryginalnych dokumentów wraz z ich adnotacją numeryczną. Bardzo interesujące są dostępne w bazie danych Léonore skany dokumentów związanych z uzyskaniem przez osoby odznaczone kolejnych stopni (klas) orderu. Na podstawie danych zgromadzonych w bazie Léonore zostały poniżej zarysowane sylwetki biograficzne trzech wyszczególnionych w tytule oficerów francuskich.

Warto zaznaczyć, iż Order Legii Honorowej, stworzony 19 maja 1802 r. przez Napoleona Bonaparte, wówczas pierwszego konsula Republiki Francuskiej, jest pierwszym pod względem starszeństwa odznaczeniem francuskim. Orderem Legii Honorowej nagradzane są osoby zarówno cywilne, jak i wojskowe, które położyły wybitne zasługi na rzecz narodu francuskiego. Dewiza orderu brzmi: „Honor i Ojczyzna” (*Honneur et Patrie*). Na straży honoru orderu stoi kapituła. Zgodnie z danymi podanymi przez kapitułę żyje ok. 93 tys., a zmarło dotąd ok. miliona odznaczonych³.

Order nadawany jest w pięciu stopniach, poczynając od najniższego piątego stopnia kawalera, przez stopień oficera, komandora, przez godność wielkiego oficera (*grand officier*, odpowiednik w Polsce: krzyż komandorski z gwiazdą), aż po stopień pierwszy, tj. godność wielkiego krzyża. Na francuskim

² Base de données Léonore – Ministère de la Culture, www.leonore.archives-nationales.culture.gouv.fr [dostęp: 12.08.2021].

³ Zob. *Ordre national de la Légion d'honneur* [hasło], https://fr.wikipedia.org/wiki/Ordre_national_de_la_Légion_d'honneur [dostęp: 13.08.2021].

Orderze Legii Honorowej wzorowany jest Order Odrodzenia Polski Polonia Restituta, utworzony 20 grudnia 1921 r. dekretem naczelnika państwa Józefa Piłsudskiego oraz datowanym na 2 maja 1923 r. rozporządzeniem prezydenta RP Stanisława Wojciechowskiego.

Spośród około stuosobowej kadry Francuskiej Misji Wojskowej w Polsce na początku jej działalności liczna grupa została przydzielona do pracy nad utworzeniem i działalnością WSWoj. Od września 1919 r., tj. w dwa miesiące od przyjazdu francuskich organizatorów, placówka ta nosiła nazwę Wojennej Szkoły Sztabu Generalnego, a od jesieni 1920 r. nazwę Szkoły Sztabu Generalnego. Od założenia warszawskiej uczelni wojskowej jesienią 1919 r. aż do 1928 r., gdy ostatni oficerowie francuscy zakończyli swą misję szkoleniową, pracowało tam ok. 50 oficerów francuskich.

Julian Bugajski w rozprawie na temat WSWoj podaje następujące nazwiska dziewięciu francuskich wykładowców szkoły w jej początkach: płk Louis Faury (taktyka ogólna), mjr Baudoin (taktyka ogólna), płk Jordan (operacyjna służba sztabu), mjr Larcher (operacyjna służba sztabu), ppłk Loir (taktyka kawalerii), major de Mazerat (taktyka kawalerii), płk Juillard (taktyka artylerii), kpt Niçaise (taktyka artylerii), ppłk Mathey (taktyka sapercka)⁴.

Istotne jest jednak, że w rozkazy szczegółowym z 28 września 1919 r. o utworzeniu Wojennej Szkoły Sztabu Generalnego figurują nieco inne nazwiska wykładowców francuskich, a zatem wymienieni przez Bugajskiego Faury, Baudoin, Jordan, Juillard, Loir, Niçaise, ale także Tréboux, Pacton, Sayet, de Vorgnette, de Fantqueville, natomiast brakuje nazwisk Larcher, de Mazerat i Mathey. W tej kwestii lepiej posłużyć się dokumentem bazowym, jakim jest rozkaz utworzenia szkoły.

Od początku istnienia Francuskiej Misji Wojskowej w Polsce jej wydziałem wyszkolenia kierował gen. Claude Spire, oficer o dużej indywidualności i ogromnych kompetencjach zawodowych. Kierowanie tym wydziałem przyjął w kwietniu 1919 r., tj. na początku istnienia misji, a zakończył w czerwcu 1920 r. Jest możliwe, iż był także pierwszym dyrektorem nauk warszawskiej uczelni wojskowej, jak o tym piszą autorzy wydanej w Londynie książki pamiątkowej tej instytucji⁵.

⁴ J. Bugajski, *Wyższa Szkoła Wojenna (1919–1939) – placówka dydaktyczna i ośrodek myśli wojskowo-teoretycznej*, mps, rozprawa doktorska przygotowana pod kierownictwem naukowym prof. S. Herbsta, Wojskowa Akademia Polityczna, Wydział Historyczny, Archiwum Biblioteki Głównej ASWoj, 1962, s. 35, tabela, a także aneksy 1 i 2, przy czym Bugajski powołuje się na dokument: Personel WSWoj, WSWoj, 884, CAW.

⁵ *W 50-lecie powstania Wyższej Szkoły Wojennej w Warszawie*, oprac. W. Chocianowicz, Londyn 1969, s. 295.

Drugim dyrektorem nauk warszawskiej uczelni wojskowej został ppłk/płk Louis Faury. Formalnie dyrektorzy nauk WSWoJ byli doradcami jej polskiego komendanta, ale w rzeczywistości ich pozycja w szkole była dominująca. Polscy komendanci szkoły, w randze generałów, zajmowali się głównie kwestiami administracyjnymi, gospodarczymi i bezpieczeństwa. Realizując uzgodnienia pisemne polsko-francuskie, w zasadzie unikali wtrącania się w kwestie dydaktyki szkolnej, zastrzeżone dla francuskich organizatorów wykształcenia.

Informacja, iż gen. Spire został pierwszym dyrektorem warszawskiej uczelni wojskowej oznaczałaby, że jednak prowadził lub miał prowadzić tam wykłady. Nie można sobie wyobrazić sprawowania funkcji dyrektora nauk ani bez osobistego opracowania przez niego systemu nauczania (za co był odpowiedzialny), ani bez osobistego uczestnictwa w procesie dydaktycznym (skoro był uznawany za wybitnego wykładowcę). Ze względu na informacje podane przez Juliana Bugajskiego można natomiast przypuszczać, że działalność Spire'a w odniesieniu do WSWoJ (tj. do czerwca 1920 r.) sprowadzała się głównie do nadzorowania działalności organizacyjnej, a potem szkoleniowej, podległych mu oficerów francuskich oraz że nie poprowadził on w niej żadnych zajęć. Ta kwestia pozostaje zatem jeszcze otwarta.

Stanowisko dyrektora nauk przejął po nim wypromowany m.in. przez gen. Spire'a ppłk/płk Louis Faury. W przechowywanej w archiwum wojskowym Service Historique de la Défense teczce osobowej gen. Faury'ego⁶ zachowały się świetne (z lipca 1920 r.) i niekiedy przesadne (z czerwca 1921 r.) opinie gen. Spire'a o ppłku Fauryem, co sugeruje, że gen. Spire dążył do tego, by rozszerzyć kompetencje dowódcze i szkoleniowe ppłka Faury'ego, początkowo jedynie kierownika katedry taktyki ogólnej.

20 września 1920 r. gen. Spire został szefem wydziału wykształcenia armii gen. Józefa Hallera. Na pracy w tej armii skupiał od tamtej pory swą działalność organizacyjną i szkoleniową. Zdobył tam opinię świetnego szkoleniowca i znakomitego organizatora pracy szkoleniowej. W czasie wojny polsko-bolszewickiej gen. Spire był doradcą przy dowództwie frontu północnego. Swym spokojem i doświadczeniem wzmocnił działania dowódcze sił polskich.

Zachował się zdroworoządkowy raport gen. Spire'a na temat roli Francuskiej Misji Wojskowej w Polsce. Wskazał on w nim, że misja jest bardziej akceptowana niż pożądana przez polskie władze, które przede wszystkim chcą uzyskać kredyty francuskie i wyposażenie wojskowe⁷.

⁶ Zob. L. Maliszewski, *Louis Faury (1874–1947)...*, *op. cit.*, s. 138–139.

⁷ Raport gen. Spire'a z 29 czerwca 1920 r., Archiwum DAT, 7 N 3007; zob. też: L. Maliszewski, *Louis Faury (1874–1947)...*, *op. cit.*, s. 90.

Z Polski gen. Spire wyjechał w lipcu 1921 r., a zatem przebywał dość krótko w naszym kraju. Komandorię Orderu Legii Honorowej odebrał w Bratysławie 29 sierpnia następnego roku, prawdopodobnie w nagrodę za swą pracę i dokonania w Polsce. Oznacza to, że cieszył się znakomitą opinią przelożonych jako szkoleniowiec i dowódca. Gen. Spire dał się poznać w wielu zagranicznych misjach szkoleniowych, najpierw w Polsce, potem w Czechosłowacji i Brazylii. W Brazylii został szefem Francuskiej Misji Wojskowej w stopniu generała dywizji, otrzymując godność wielkiego oficera Orderu Legii Honorowej będącego odpowiednikiem stosowanego w polskim porządku krzyża komandorskiego z gwiazdą.

Z bazy danych Léonore wynika, iż Claude Martin François Spire urodził się 16 lipca 1868 r. w miejscowości La Flèche w andegawęńskim departamencie Sarthe. Rodzicami Claude'a byli Alfred Jean-Baptiste Spire oraz Anne-Marie z domu Lecomte. Claude był niski, miał 164 cm wzrostu, oczy miał szare. Do wojska zapisał się 27 października 1888 r. w Lille, dokąd przenieśli się jego rodzice. Zgłosił się tam jako ochotnik, co może wskazywać na to, że pochodził z rodziny wojskowej. W szkole wojskowej (École spéciale militaire) uzyskał awans na sierżanta w 1890 r. W stopniu podporucznika służył w pułku żuawów, uzyskując tam awans na porucznika w 1892 r. Wskutek dobrej służby został skierowany do elitarnej paryskiej Wyższej Szkoły Wojennej (École supérieure de guerre). Spire ożenił się 23 sierpnia 1897 r. w rodzinnym La Flèche z Marie Gabrielle z domu Saur, zamieszkałą w Nancy. Po ukończeniu Wyższej Szkoły Wojennej 16 maja 1901 r. uzyskał awans do stopnia kapitana i został skierowany do służby w sztabie głównym gubernatora wojskowego Paryża. Niestety w bazie danych Léonore nie ma żadnych informacji na temat przebiegu służby Spire'a w czasie I wojny światowej. Wskazówką może być jedynie informacja o przyznaniu w czasie wojny godności kawalera Orderu Legii Honorowej, co dowodzi jego wybitnych zasług wojennych. Konieczne jest jednak pozyskanie szczegółowych informacji z jego teczki osobowej przechowywanej w archiwum wojskowym Service historique de la défense w zamku Vincennes. Gen. dywizji Claude Spire zmarł 2 października 1951 r. w miejscowości St Cast w Bretanii.

Jednym z pierwszych kolegów ppłka Louisa Faury'ego w gronie szkoleniowców WSWoj był ppłk Eugène Jules Charles Jordan. Według informacji zgromadzonych w bazie danych Léonore urodził się on 15 lipca 1873 r. w Paryżu. Tam też mieszkał przy ulicy Miromesnil. Jego rodzicami byli Samson Jordan i Marie Elodie Merle d'Aubigne, wywodząca się z rodziny arystokratycznej. Synem Eugène'a był Maurice, również odznaczony Orderem Legii Honorowej. Do wojska Jordan zapisał się na ochotnika w Paryżu w 1893 r., co

może oznaczać, iż także on pochodził z rodziny wojskowej. Ukończył szkołę wojskową, uzyskując stopień sierżanta. Odbył wówczas liczne kampanie kolonialne w Afryce Północnej: wielokrotnie w Algierii, dwa razy w Tunezji – w latach 1897–1913. To w tych krajach nabrał doświadczenia wojskowego. Podczas służby w 131. pułku piechoty otrzymał awans do stopnia podporucznika, a następnie porucznika. W 1903 r. został przydzielony do służby w sztabie korpusu armijnego. Został wybrany na ordynansa przez dowódcę 5. korpusu. W 1907 r. uzyskał awans do stopnia kapitana i został w roku następnym przydzielony do jednego z batalionów strzelców pieszych. Podczas I wojny światowej kpt Jordan służył w sztabach, uzyskując wpisy wyróżnieniowe: jeden ze sztabu 4. armii z sierpnia 1915 r. za udział w walkach w Szampanii, jeden ze sztabu 77. dywizji z 1916 r. i dwa z korpusu armijnego z 1918 r. Od sierpnia 1914 r. do czerwca 1916 r. jako sztabowiec brał udział w kampanii przeciwniemieckiej, a za zasługi wojenne w ofensywie w Szampanii uzyskał w październiku 1915 r. godność kawalera Orderu Legii Honorowej. Następnie został w czerwcu 1916 r. przydzielony do sztabu głównego francuskich wojsk okupacyjnych w Maroku. Tam otrzymał awans na majora. Stamtąd w randze podpułkownika został skierowany do Polski. Oficerem Orderu Legii Honorowej Jordan został w czerwcu 1920 r.

Ppłk Jordan prowadził w WSWoJ w Warszawie wykłady z przedmiotu bazowego, jakim była operacyjna służba sztabu. Swą pracę jako wykładowca tego przedmiotu zakończył w 1920 r. Ppłk Jordan zapisał się w pamięci życzliwych słuchaczy jako kompetentny praktyk szkoleniowiec o sporych wymaganiach względem uczestników szkoleń. W 1920 r. najprawdopodobniej powrócił do służby w wojskach okupujących Maroko.

Od czerwca 1920 r. kierownictwo wydziału wyszkolenia Francuskiej Misji Wojskowej w Polsce przejął płk Eugène Trousson. Eugène Gervais Trousson urodził się 9 lutego 1872 r. w Béthune, niewielkim mieście w departamencie Pas-de-Calais na północy Francji. Jego rodzicami byli Eugène Pierre Louis Trousson i Emma Joséphine z domu Bridel. Ojciec, w randze kapitana, służył w 53. pułku piechoty, a matka należała do znanej w Béthune rodziny, której członkiem był choćby dyrektor miejscowego dworca kolejowego. Motywowany głównie tradycją rodzinną Eugène Gervais wstąpił do armii na ochotnika 26 października 1891 r. Był szatynem, miał 176 cm wzrostu, owalną twarz, brązowe oczy. Został bezzwłocznie skierowany do szkoły wojskowej, w której uzyskał stopień st. sierżanta. Następnie otrzymał w 1893 r. przydział do pułku żuawów, awansując kolejno do stopni: podporucznika i porucznika. Aż do 1900 r. brał udział w kampanii tunezyjskiej w szeregach francuskich wojsk kolonialnych. Dnia 16 listopada 1901 r. ożenił się w stolicy Tunezji, Tunisie,

z Emilią Karoliną Bossini. Do 1903 r. odbył kilka szkoleń wojskowych. Nabywał doświadczenia wojskowego we francuskich wojskach kolonialnych rozlokowanych w Afryce, awansując 20 marca 1906 r. w 5. batalionie piechoty do stopnia kapitana, a jeszcze w październiku tego samego roku młodego kapitana przyjęto do elitarnej Wyższej Szkoły Wojennej w Paryżu (*École supérieure de guerre*). Po jej ukończeniu Trousson powrócił bezzwłocznie do Tunezji, pełniąc tam służbę m.in. w pułku spahisów. W dokumentach wojskowych wymieniono od 1893 do 1914 r. cztery kampanie tunezyjskie, cztery algierskie, dwie marokańskie, trzy w nieokreślonych regionach saharyjskich, przy czym po ukończeniu paryskiej Wyższej Szkoły Wojennej Trousson był przydzielany do kolejnych sztabów coraz większych oddziałów i jednostek rozlokowanych w Afryce. W ten sposób zdobył w koloniach francuskich ogromne doświadczenie sztabowe i bojowe. Po wybuchu I wojny światowej walczył nadal w Algierii, przy czym w grudniu 1914 r. został majorem i dowódcą batalionu. Został wówczas wraz ze swym batalionem marszowym piechoty afrykańskiej wysłany na europejski front przeciwniemiecki. W dokumentach wojskowych wymieniono udział mjra Troussona w krwawych walkach w lutym, marcu 1915 r. pod Arras, a także w kwietniu, maju 1915 r. nad rzeką Aire. W październiku 1916 r. został skierowany do pracy w sztabie głównym już w stopniu podpułkownika (4 października 1916), po czym pod koniec tego roku mianowano go zastępcą szefa sztabu 2. armii, a w roku następnym – zastępcą szefa sztabu sojuszniczych armii wschodu, co przyniosło mu awans do stopnia pułkownika 28 czerwca 1918 r. W sztabie tej armii opracowywał plany ofensywy, do której doszło we wrześniu 1918 r. Brał w niej udział, w tym w walkach 16 i 17 kwietnia 1919 r. pod Sewastopolem. Posiadał francuski Order Legii Honorowej w stopniu kawalerskim i oficerskim, poza tym liczne odznaczenia wojskowe zagraniczne.

Jako szef wydziału wyszkolenia Francuskiej Misji Wojskowej w Polsce płk Trousson niewątpliwie nadzorował wszelkie działania organizacyjne i szkoleniowe dotyczące WSWoj. Jest bardzo prawdopodobne, że prowadził osobiście zajęcia z przedmiotów podstawowych, choćby operacyjnej służby sztabu. Jednak jego przyjazd do Warszawy i objęcie przez niego funkcji szefa wydziału wyszkolenia Francuskiej Misji Wojskowej w Polsce w czasie najgorętszych zmagania Polaków w wojnie polsko-bolszewickiej spowodowały, że nie mógł on wykazać się swymi umiejętnościami szkoleniowymi i sztabowymi wobec słuchaczy uczelni, której funkcjonowanie zostało czasowo zawieszona. W ten sposób przeszedł do historii nie tyle jako znakomity organizator wyszkolenia czy kompetentny wykładowca, ile jako arogancki przedstawiciel państwa kolonialnego, pozwalający sobie na opinię, iż

Polska jest jak kobieta, kokietka piękna a lekkoduszna, ma w sobie nieśmiałość, jest zabobonna. Kobiety da się przyciągnąć do siebie, zniewolić lub kupić ich względy, w głębi duszy nie nienawidzą, gdy są trochę gwałcone⁸.

Takie poglądy przedstawiał francuski oficer również w liście do polskiego ministra spraw wojskowych czy posłów i senatorów⁹. Wyjechał z Polski ok. 1924 r. Służył jakiś czas potem w armii Renu, w garnizonie w Moguncji, otrzymując w 1927 r. za służbę okupacyjną w Niemczech komandorię Orderu Legii Honorowej. Był jednym z tych oficerów francuskich, którzy zyskali sobie duże uznanie przełożonych jako twardzi zwolennicy podporządkowania sobie przez Francję Polski i jej armii. W 1934 r. Trousson dosłużył się stopnia generała dywizji. Zmarł 30 listopada 1938 r. w Nicei.

Jak już wspomniano, zajęcia ze słuchaczami prowadziło w okresie francuskim ok. 50 oficerów z Francuskiej Misji Wojskowej. Pieczołowicie wybierani na potrzeby tej misji stanowili wysokiej klasy specjalistów w swych dziedzinach wojskowości, byli zazwyczaj bardzo pracowici, obowiązkowi, oddani sprawom dydaktyki i wojska, dobrze znali swój zawód. Ich stosunek do słuchaczy lub polskich współpracowników był z reguły co najmniej poprawny, o ile nie dobry, a w przypadku niektórych, choćby płka Faury'ego, bardzo propolski. Trzeba przyznać, że wśród personelu francuskiego zdarzały się sporadycznie przypadki pychy i zadufania okazywane polskim uczniom lub obywatelom, ewentualnie niestarannego prowadzenia zajęć. Zgodnie z ówczesnym zwyczajem fraternizacja wykładowców ze słuchaczami nie była możliwa, a zatem relacje Francuzów z Polakami były poprawne, choć zazwyczaj nie były zażyłe. Wspominając okres spędzony w warszawskiej szkole, gen. bryg. Stefan Brzeszczyński wskazuje, że w stosunku Francuzów do słuchaczy „wyczuwało się coś kolonialnego”¹⁰.

Największym mankamentem relacji polsko-francuskich w szkole były słaba znajomość francuskiego u słuchaczy oraz dość słaba znajomość polskiego u francuskiej kadry. Ci Francuzi, którzy najlepiej znali język polski, mieli z reguły najlepsze relacje z otoczeniem polskim. Zgodnie z utworzoną w 1922 r. listą językową francuskich oficerów warszawskiej szkoły w grupie mówiących i piszących po polsku znajdował się wyłącznie ppłk Eugène Renoux, w grupie mówiących po polsku były dwie osoby, w gronie rozumiejących język polski

⁸ Odpis listu z 15 listopada 1921 roku, Archiwum DAT, 7 N, 2992, za: T. Schramm, *Francuskie misje wojskowe w państwach Europy Środkowej 1919–1938*, Poznań 1987, s. 106, przypis 42; tłumaczenie L. Maliszewski w: *idem, Louis Faury (1874–1947)...*, *op. cit.*, s. 90.

⁹ T. Schramm, *Francuskie misje wojskowe...*, *op. cit.*, s. 106.

¹⁰ *W 50-lecie powstania Wyższej Szkoły Wojennej...*, *op. cit.*, s. 293, zob. też: L. Maliszewski, *Louis Faury (1874–1947)...*, *op. cit.*, s. 91.

wszyscy pozostali, w tym szefostwo misji oraz dyrekcja nauk, a nikt nie zadeklarował, że nie rozumie nic w tym języku¹¹.

Francuscy oficerowie z misji wojskowej w Warszawie, wykonawcy polsko-francuskich umów wojskowo-politycznych, byli z jednej strony narzędziami polityki francuskiej zmierzającej nieudolnie i nieudanie do wasalizacji politycznej i wojskowej Polski, a z drugiej narzędziami polskiego dążenia do szybkiej restytucji naszego państwa oraz zapewnienia mu bezpieczeństwa. Realizując polsko-francuskie zamierzenie szkoleniowe czynili wielkie i zakończone sukcesem wysiłki w przygotowanie do służby kompetentnych oficerów Wojska Polskiego w czasie, gdy tuż po odrodzeniu naszego państwa zagrożone były nadal jego granice. Francja i Francuzi wnieśli niemały – a w porównaniu z innymi krajami oraz nacjami – ogromny wkład materiałowy, logistyczny, organizacyjny, wyszkoleniowy, w zwycięstwo Polski w jej walce o właściwe miejsce na mapie Europy po 1918 r. Warszawska Wyższa Szkoła Wojenna, pierwsza i najważniejsza w odrodzonej Polsce uczelnia wojskowa, główny krajowy ośrodek wyszkolenia oficerów sztabu, kolebka myśli wojskowej odrodzonej Polski, wypromowała w okresie francuskim, tj. w latach 1919–1928, około połowy wszystkich polskich oficerów sztabowych czynnych w Wojsku Polskim. Warto przypomnieć nazwiska francuskich oficerów zaangażowanych w rozwój wyższego szkolnictwa wojskowego w Polsce, w tym szczególnie nazwisko ppłka/plka Louisa Faury’ego, twórcy i wykładowcy WSWoj, jej długotrwałego dyrektora nauk, wybitnego oficera, świetnego szkoleniowca, nienagannego człowieka i wielkiego przyjaciela Polski.

Bibliografia

Źródła

Base de données Léonore – Ministère de la Culture, www.leonore.archives-nationales.culture.gouv.fr [dostęp: 12.08.2021].

Bugajski J., *Wyższa Szkoła Wojenna (1919–1939) – placówka dydaktyczna i ośrodek myśli wojskowo-teoretycznej*, mps, rozprawa doktorska przygotowana pod kierownictwem naukowym prof. Stanisława Herbsta, Wojskowa Akademia Polityczna, Wydział Historyczny, Archiwum Biblioteki Głównej ASWoj, 1962.

Historia Akademii [zakładka], www.wojsko-polskie.pl/aszwoj/o-akademii [dostęp: 20.08.2021].

Liste nominative des officiers de l’Ecole d’Etat-Major classés d’après leur connaissance de la langue polonaise, Mission militaire française en Pologne. Instruction. Bureau de l’Ecole d’Etat-Major. Varsovie, le 10 Avril 1922, WSWoj, I. 340. 1.249, CAW.

¹¹ Liste nominative des officiers de l’Ecole d’Etat-Major classés d’après leur connaissance de la langue polonaise, Mission militaire française en Pologne. Instruction. Bureau de l’Ecole d’Etat-Major, Varsovie, le 10 Avril 1922, WSWoj, I. 340. 1. 249, CAW.

Raport gen. Spire'a z 29 czerwca 1920 r., Archiwum DAT, 7 N 3007.

W 50-lecie powstania Wyższej Szkoły Wojennej w Warszawie, oprac. W. Chocianowicz, Londyn 1969.

Opracowania

Ordre national de la Légion d'honneur [hasło], [https://fr.wikipedia.org/wiki/ Ordre_national_de_la_Légion_d'honneur](https://fr.wikipedia.org/wiki/Ordre_national_de_la_Légion_d'honneur) [dostęp: 13.08.2021].

Maliszewski L., *Louis Faury (1874–1947). Przez chwałę do zapomnienia. Losy niezłomnego przyjaciela Polski potargane zawieruchą dziejów*, Lublin 2010.

Schramm T., *Francuskie misje wojskowe w państwach Europy Środkowej 1919–1938*, Poznań 1987.

Glorieux pour la France, glorieux pour la Pologne.

Les officiers français dans les écoles militaires polonaises, ou l'art de la guerre à la française

L'importance de la contribution des officiers de la Mission militaire française en Pologne à l'organisation et au développement de l'École supérieure de Guerre de Varsovie n'est pas suffisamment reconnue à cause de la diminution de la connaissance du français chez les chercheurs polonais et des difficultés d'accès aux archives militaires en France. Depuis sa création à l'automne 1919 jusqu'en 1928, date à laquelle les derniers officiers français ont achevé leur mission de formation, une cinquantaine de Français ont travaillé à l'École supérieure militaire de Varsovie. Leur attitude à l'égard des étudiants polonais était généralement correcte ou bonne, et dans le cas de certains d'entre eux, résolument pro-polonaise. Pendant les dix années de présence des instructeurs français, École supérieure de Guerre étant la plus importante académie militaire de la Pologne renaissante et vrai berceau de la pensée militaire polonaise, a formé environ la moitié de tous les officiers d'état-major polonais servants dans l'armée polonaise.

Mots clés : Armée polonaise (1918–1939), coopération militaire franco-polonaise, École supérieure de Guerre de Varsovie (1919–1939), Légion d'honneur

Glorious for France, glorious for Poland.

French officers in Polish military schools, or the art of war in the French way

The importance of the contribution of the officers of the French Military Mission in Poland to the organisation and development of the Higher War School in Warsaw is not sufficiently recognised due to the decreasing knowledge of French among Polish researchers and the difficulties of accessing military archives in France. From its creation in the autumn of 1919 until 1928, when the last French officers completed their training mission, about fifty Frenchmen worked at the Higher War School in Warsaw. Their attitude towards Polish students was generally correct or good, and in the case of some of them, decidedly pro-Polish. During

the ten years of the French instructors' presence, The Higher School of War, being the most important military academy in renaissance Poland and the true cradle of Polish military thought, trained about half of all Polish staff officers serving in the Polish army.

Key words: Polish Army (1918–1939), Polish-French military cooperation, Higher War School in Warsaw (1919–1939), Legion of Honour

Zastużeni dla Francji, zastużeni dla Polski.

Francuscy oficerowie w polskich uczelniach wojskowych, czyli prowadzenie wojny na sposób francuski

Wkład oficerów Francuskiej Misji Wojskowej w Polsce w organizację i rozwój Wyższej Szkoły Wojennej w Warszawie jest niewystarczająco rozpoznany wskutek słabnącej znajomości języka francuskiego wśród polskich badaczy i trudności w dostępie do archiwów wojskowych we Francji. Od założenia jesienią 1919 r. do 1928 r., gdy ostatni oficerowie francuscy zakończyli swą misję szkoleniową, w WSWoj pracowało ok. 50. Francuzów. Ich stosunek do polskich słuchaczy był z reguły poprawny lub dobry, a w przypadku niektórych zdecydowanie propolski. Wyższa Szkoła Wojenna w ciągu dziesięciu lat obecności instruktorów francuskich jako najważniejsza uczelnia wojskowa w odrodzonej Polsce i kolebka polskiej myśli wojskowej wypromowała około połowy wszystkich polskich oficerów sztabowych czynnych w Wojsku Polskim.

Słowa kluczowe: Wojsko Polskie (1918–1939), polsko-francuska współpraca wojskowa, Wyższa Szkoła Wojenna w Warszawie (1919–1939), Legia Honorowa